

**RASİM ÖZDENÖREN'İN "ÇOK SESLİ BİR ÖLÜM" ADLI HİKÂYESİNE
EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM**
*AN APPROACH FROM THE POINT OF LITERATURE SOCIOLOGY TO
RASİM ÖZDENÖREN'S STORY NAMED "ÇOK SESLİ BİR ÖLÜM"*

Yılmaz IRMAK*

Özet

Sosyal konuları içermesi bakımından edebi eserlerin sosyolojik bir değeri de vardır. İki ayrı disiplin olan edebiyat ve sosyoloji, bir devrin sosyo-kültürel özelliklerini ortaya koyarken birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Tarihi olaylar, gelenekler, inanışlar, sosyal ilişkiler ve yaşam tarzları, bir ayna gibi edebi esere yansır. Rasim Özdenören'in "*Çok Sesli Bir Ölüm*" hikâye kitabı; "*Çok Sesli Bir Ölüm*", "*Sabah Aralığı*", "*Kan*" ve "*Çatışma*" adlı dört hikâyeden oluşur. Maraş'a özgü halk kültürünü özümseyen yazar, bu öykülerde; sosyolojik ve kültürel öğeleri yoğun bir şekilde işler ve yöre insanının üzerinde derinlemesine sosyolojik ve psikolojik tahliller yapar.

Anahtar Kelimeler: Çok Sesli Bir Ölüm, Maraş, Edebiyat Sosyolojisi, Halk Kültürü.

Abstract

Literary Works have a sociological value in terms of involving social subjects. Although Literature and Sociology are different discipline, they need eachother for introducing the socio-cultural aspects of an era. Historical events, customs, beliefs, relations among people, life styles reflect litrary work as a mirror. The Author's worldview and attitude to community, acts a part in forming the litrary work. Rasim Özdenören's story "*Çok sesli Bir Ölüm*" consists of four stories named "*Çok Sesli Bir Ölüm*", "*Sabah Aralığı*", "*Kan*" ve "*Çatışma*". Author who internalizes Maraş's typical folk culture, handles the cultural and sociological elements intensively and makes sociological and psychological analyzes about district people deeply.

Keywords: Çok Sesli Bir Ölüm, Maraş, Literature Sociology, Folk Culture.

Giriş

Kaynakları ve bazı ortak konu alanları bakımından benzerlik gösteren sosyoloji ve edebiyat, birinin bilim, diğèrinin sanat dalı olması

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

yönünden birbirinden ayrılır. Bilim gerçekliğe (nesnellik), sanat ise hayale (öznellik) dayanır. Sanatçı, “yeni” ve “orijinal” bir “anlama” ulaşmak için bir niyet (bakış açısı) doğrultusunda malzemesini işler, tasnif eder ve sonuçta ortaya bir “sanat eseri” koyar. Sosyoloji gerçeklerden hareketle gerçek sonuçlara ulaşmaya çalışırken, edebiyat, gerçeği değiştirerek, dönüştürerek, bir başka deyişle, kurmaca bir şekilde ortaya koyar. Sosyoloji ile edebiyatın insana, topluma bakış açıları birbirinden farklıdır. Biri olanı yansıtır, diğeri ise olanı betimler, kurgular. Francis E. Merrill’e göre sosyoloji; grup halindeki insanların etkileşimlerinin incelenmesi, edebiyat ise; bu etkileşimin hayali betimlenmesidir (Merrill, 2004: 43). Harrigton, sosyolojinin; toplum olaylarını açıklayan, sosyal kurumları ve sosyal süreçleri inceleyen bilimsel bir disiplin olduğunu, edebiyatın da kurmaca bir sanat dalı olarak kendi ruhu içinde, toplumsal bir sınıfın duygusal eğilimlerini ve düşünce yapılarını ortaya çıkardığını söyler (Harrigton, 2004: 63).

Bir dönemin sosyolojik özelliklerini ortaya çıkarabilmek için sosyolojinin sunduğu bilimsel bilgilerden yararlanılabileceği gibi edebiyat ürünlerinden de yararlanılabilir. Yazarlar eserlerinde, içinde yaşadıkları devirde gerçekleşen tarihi ve sosyal olayları, gelenekleri, yaşam tarzlarını kendi bakış açılarından yansıtır. Edebiyat olmadan sosyolojiyi, sosyoloji olmadan edebiyatı anlamanız mümkün değildir. Edebiyat, sosyal varlığın kendisini farklı biçimlerde dışavurumudur. Edebiyatın, insan ve insan ilişkilerinin dille oluşturulmuş estetik bir görünümü olması onun insan ilişkilerinin, toplum yasalarının bilimi olan sosyolojinin konuları arasına girmesini de kaçınılmaz kılmaktadır (Şan, 2004: 92). Edebiyat ürünleri; toplumların inancını, yaşayış tarzlarını, duygu ve düşüncelerini, sosyal ilişkilerini, dini inançlarını, mitolojik değerlerini ve her türlü tabiat olayının edebiyata yansımalarını dile getirir (Aydın, 2004: 151). Edebiyat, insanoğlunun toplumsal kuvvetlere verdiği cevabın belki de en etkili sosyolojik barometresidir (Swingewood, 2004: 83). Çağların kendine has yönlerini kaydetmek, örf ve adetlerin en canlı ve tesirli ifadelerini saklamak bakımından edebiyat, özel bir değere sahiptir (Şan, 2004: 93).

Edebiyat Sosyolojisi

Edebiyat Sosyolojisi; 1900’lü yıllarda ortaya çıkan, edebiyatın toplumsal fonksiyonunu ve toplumsal koşullardan nasıl etkilendiğini araştırma konusu yapan; edebiyat sanatı ile toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi, edebiyatın olduğu kadar sosyolojinin de metotlarından yararlanarak ortaya koyan bir disiplin olarak tanımlanabilir (Cuma, 2009: 82). Bu durumda, sosyolojinin edebiyattan beslenmesi kadar, edebiyatın da sosyolojiden metot edinmesi en tabii haliyle karşımıza çıkar. Sosyolojik

edebiyat incelemesine göre edebiyat kendi başına var olamaz. Edebiyat, toplum içinde doğmuştur ve toplumun bir ifadesi olarak kabul edilir. Yazarı, eseri ve okuru toplumsal koşullar belirler. Bu koşullara eğilmek ve sanatla ilgili sorunları açıklamak gereklidir. Eserin; yazar, yayıncı, okuyucu gibi diğer unsurları biçimlendirdiği gerçeği, eserin merkezde bulunmasını gerektirmektedir (Cuma, 2009: 87).

Edebi esere odaklı bir toplum araştırması, edebiyat sosyolojisinin çıkış noktasını oluşturur. Edebiyat sosyolojisi, edebiyat ve sosyolojiden yardım almakta ve bir bakıma edebiyat sanatını ve sosyolojiyi aynı çerçeveye yerleştirerek farklı, karma diyebileceğimiz bir bilimsel disipline yönelmektedir. Böylece disiplinlerarası bir çalışma gerçekleştirilmektedir. Edebiyat eserinin dokusundaki toplumsallığın öne çıkarılarak sosyolojik bir perspektifle yapılan incelemeler edebiyat eserindeki farklı anlamların su yüzüne çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Edebiyat sosyolojisi böylelikle edebiyat eserini bir belge niteliğinde kabul etmekte ve ulusların gelişim çizgilerini kronolojik bir zaman akışına bağlı kalarak tespit etmeyi hedeflemektedir (Aydın, 2004: 152).

Edebiyat sosyolojisi, edebiyat-toplum denklemini kurarak işe başlamaktadır. Her iki alanın birbirine etkilerini, katkılarını karşılıklı ilişki düzleminde irdelemektedir. Sosyolog ve edebiyatçının birbirlerinden kopuk, uzak ve habersiz olmamaları gerektiğini, aksine birbirlerine kulak vermeleri, birbirlerinin ürünlerinin mutlak anlamda toplum analizi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini dillendirmektedirler. En temelde paylaştıkları taslak aslında toplum sorunlarıdır. Dolayısıyla sosyolog ve edebiyatçı benzer ve yakın sorunlarla uğraşmaktadır. Bu nedenle her iki alan birbirine yakınlaştırılmalı, birbirine açılmalıdır. Edebiyat sosyolojisi, edebi eseri, sosyal gerçekliğin bir unsuru olarak gördüğünden dolayı edebiyat üzerine yoğunlaşır. Ürün olarak edebiyat eserinin toplumu yansıtması, toplumu ifade etmesi, toplumca algılanması ve bu doğrultuda belli tavırları doğurması ilk elden incelenen sorunlardır (Alver, 2006: 107).

Bir dönemin sosyo-kültürel özelliklerini çözümlemeye, romanlardan sonra başvurabileceğimiz edebi tür hikâyelerdir. Hikâyeler romanlara göre daha kısa ve yoğun anlatımlardır. Rasim Özdenören'in *Çok Sesli Bir Ölüm** adlı hikâye kitabı; *"Çok Sesli Bir Ölüm"*, *"Sabah Aralığı"*,

* Bu çalışmada, hikâyelerden alınan bölümlerin sayfa numaraları metnin sonunda parantez içinde verilecektir.

“*Kan*” ve “*Çatışma*” adlı dört hikâyeden oluşur. İlk hikâyeye aynı zamanda kitaba adını vermiştir. Bu çalışmada; teknolojik gelişmelere bağlı olarak 1950’li yıllardan sonra hızla artan köyden kente göçün meydana getirdiği sosyolojik ve kültürel değişimin Maraş insanı üzerindeki etkiler, edebiyat sosyolojisi penceresinden sadece “eser” üzerine odaklanarak, ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu nedenle burada yazar, okuyucu ve yayıncı gibi edebiyat sosyolojisinin diğer unsurları dışarıda tutulmuştur. Konuya sosyolojik ve halkbilimsel yönden iki ana başlık etrafında ışık tutulacaktır. Sosyolojik unsurlar başlığı altında; *Köyden kente göç olgusu, aile hayatı ve çözülme, kültürel çatışma,, bölgesel sorunlar, ev, ekonomik hayat; halk kültürü* başlığı altında ise; *giyim-kuşam, yemek adetleri, halk hekimliği ve yöresel söyleyiş tarzı* konuları mercek altına alınacaktır.

A. Sosyolojik Unsurlar

1. Köyden Kente Göç Olgusu

Yirminci yüzyılda Avrupa’da sanayi inkişabı ile hızla bir modernleşme başlamıştır. Dünyanın kentleşmesi, diğer bir ifadeyle kentli toplumun oluşumu, dünyanın modernleşmesinin bir sonucudur. Yirminci yüzyıl sosyolojisinde modernleşmenin sosyolojik açıdan en belirgin özelliklerinden biri sanayileşme, bir diğeri de kentleşmedir (Özyurt, 2007: 113). Osmanlı’nın son dönemlerinde reform hareketleriyle uyum sağlamaya çalıştığı bu gelişmeler, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yeniden yapılandırılan Türkiye’de bir kalkınma ve sanayileşme hamlesiyle hızlanmıştır. Türkiye’de sanayileşme ve modernleşme; tarımda makineleşme, kitlesel üretim ve tüketimin yaygınlaşması, üretimin evden ayrılarak atölye ve fabrikalarda yapılması gibi faktörleri ortaya çıkarmış, bu durum da insanların kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göç etmesine neden olmuştur.

Köyden kente göç özellikle 1950’li yıllardan sonra Türkiye için en önemli gerçeklerden birisi olmuştur. 1950’lerde kentsel nüfus oranı kırsal nüfus oranından daha fazladır. Nüfus çok yoğun ve az yoğunluğa doğru hareket etmiştir. Bu durumda kırsalda itici faktörler, kentlerde ise çekici faktörler ön plana çıkmıştır. Köylerini terk edenler için belki bir kurtuluş beklisi de yeni ve zorlu bir yaşam mücadelesinin genel adı; köyden kente göçtür denilebilir. Köyden kente göç toplumsal bir dönüşüm ve köy-kent çatışmasının en gerçekçi ifadesidir. Çünkü bu göç hareketi, Türk toplumunun kimlik değişiminin ve gelişiminin başlangıç noktası sayılabilir (Güreşçi, 2010: 54).

Çok Sesli Bir Ölüm hikâyesinin mekânı olması ve dönemin sosyolojik özelliklerini yansıtması bakımından Maraş'ın Cumhuriyetin ilanından 1950'ye kadarki nüfusuna baktığımızda, Maraş'ta kırsal nüfusta büyük bir fazlalık görülmektedir. Hatta Maraş'ın kır nüfusunun, Türkiye'nin kır nüfusuna oranı %10'un üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Ancak 1950'den sonra kır nüfusunda nispi bir azalma, kent nüfusunda da bir artış görülmektedir. Toprağa bağlı olan kırsal nüfusun; zamanla topraksız kalmalarıyla kente göçler başlamıştır. Kentteki ekonomik gelişmeler bu süreci daha da hızlandırmıştır (Göl, 2006: 18). Bunun yanında şehir, ekonomik gelişmeye paralel olarak doğu ve güneydoğu bölgelerimizden yoğun bir göçe tabi olmuştur. Çevre il ve ilçelerden şehre gelen bu insanlar hızla yeni mahallelerin kurulmasına yol açmıştır. Kentsel gelişim dolayısıyla yeni yerler imara açılarak insanların yerleşmeleri sağlanmıştır (Koç, 2009: 318).

2. Aile Hayatı ve Çözülme

Köyden kente göç, aile yapısını etkileyen en önemli faktörlerin başında gelir. Ülkede oluşan ekonomik canlılık ve gerçekleştirilen ekonomik altyapı hizmetleri, kırsal kesim ile kent arasındaki iletişimi kuvvetlendirmiş ve böylelikle kentler cazibe merkezi haline gelirken, makineleşme sonucu işsizliğin arttığı kırsal kesimden kentlere yoğun bir göç olayı yaşanmıştır. Ama bu göç birçok sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda işsizlik ve barınma problemi yanında sosyal problemler baş göstermiştir. Böylece geleneksel değerlere bağlı kırsal kesim ailesi, kendi doğrularına tamamen ters kent kültürü ile karşı karşıya gelmiştir. Bir uyumsuzluk problemi yaşayan aile çözülmeye başlamıştır (Tosun, 1996: 62). Ancak asıl çözülme kentte, kentleşme olayının hızla ve yanlış bir şekilde gerçekleşmesiyle başlar. Çözülmeye sebep olan en büyük etken, kültür değişmesidir. Hem maddi, hem de manevi alanda görülen kültür değişmesi, bütün unsurlarıyla değişmeyi yaşayan birey ve aile üzerinde bir takım tezatlarla, zıtlıklara ve zihin çatışmalarına yol açmıştır.

Köylerde ve kentlerde sosyal ve ekonomik değişim meydana getiren göçün; kentlerin süratle devleşen köylere, köylerin ise ıssız ve terk edilmiş viranelere dönüşmesi şeklinde iki türlü yansımasıyla karşılaşırız (Güreşçi, 2010: 48). Geleneksel kültür değerleriyle kent hayatının dayatmış olduğu modern kültür değerlerinin yan yana yaşanmak istenmesi aile bireylerini bir kültür boşluğuna itmiştir. Kentsel yaşam, farklı insanlarla aynı mekânın paylaşıldığı yaşamdır. Belli bir yerde nüfusun yoğunlaşması büyük oranda bireysel farklılık gerektirir. Toplumda bireysel katılımcıların sayısı ne kadar artarsa, onlar arasındaki farklılıklar da o oranda artar.

Kırsal yaşamda var olan akrabalık bağı, komşuluk ilişkileri ve duygu birliği kentte kaybolur (Özyurt, 2007: 116). Çözülmenin arka planında çoğunlukla yabancılaşma, yeni düzene ayak uyduramama, geleneklerden kopuş ve ekonomik sıkıntılar vardır (Tosun, 1996: 59).

“Sabah Aralığı” adlı öyküde çocukları tarafından terk edilen, işlemediği bir suçtan dolayı katil zanlısı olarak aranan Halil’in kendisini bu duruma getiren şartlarla, düzenle hesaplaşması, anlatılır. Halil, kendi topraklarında çocukları ile birlikte mutlu bir yaşam sürdürmeyi düşlerken, çocuklarının ikisi de köyden kente göç ederler. Halil bir türlü bu durumu içine sindiremez. O, içine düştüğü halin sorumlusu olarak çocuklarını görür. Babası çocuklarını toprağa bağlamak istedikçe onlar, topraktan nefret etmişler ve ailelerinden kopmuşlardır.

“Oğullarımız gitmeseydi, bizi terk etmeselerdi belki bunların hiçbiri gelmezdi başımıza, dedi. Tanrı, insanları her yönden deneyip denetliyor. Ben onları toprağa bağlamak istedikçe onlar hem bundan hem topraktan nefret eder olurlar. Sonunda ikisi de terk etti bizi. Bilirsen, bu da Tanrı’nın başka bir deneyişi insanı. Hırslı biri değildim ben. Ama Tanrının varlığına aldırmayan insanların yaşadığı yerde eninde sonunda seni de hurs büyüyor, gittikçe daha çok edineyim diyorsun, gittikçe daha çok. Sonunda kendi etini, kendi kanını da yiyip tüketiyorsun. Bunu anlarsan eğer, böyle oluyor. Kendi çocukların sana karşı çıkıyor. Seni korumakla görevli olanlar sana kurşun sıkıyor.” (s.39-40)

“Kan” adlı öyküde ise toprağına bağlı fakir bir ailenin topraklarının üzerinden yol geçmesi ve çocuklarının onları terk etmesi üzerine yaşadığı acılar, sarsıntılar ve değişimler anlatılır. Bu öyküde de çocukların ailesini terk etmesi; ailede bir infiale yol açmıştır. Çocukları tarafından terk edilen aileler, acılar çekmişlerdir. Göçle birlikte ailesinden, topraklarından kopan genç nesil, şehrin yaşantısına ayak uyduramadığından yabancılaşma, kültürel çözülme ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Burada yabancılaşma, kültürel farklılık ve ekonomik sıkıntılar, ailede çözülmenin sebeplerini oluşturur. Çünkü yaşadığı ortama yabancı olan, iki kültür arasında gidip gelmeye başlayan aile, ne kentli ne de köylü olmayı becerebilir.

“Çatışma” adlı öyküde de, çözülmenin farklı boyutları karşımıza çıkar. Öykü bir kent ortamında geçer. Kırsal kesimden kente göçen aile, yeni düzene ayak uyduramama, geleneklerden, kutsal olandan kopuş gibi sorunlarla karşı karşıya gelir. Baba ve hala geleneklerine bağlı iken, evin kızı Şermin onlardan farklı düşünür. Şermin, bir ticarethanede çalışan Sadık’la tanışır onunla flört eder. Sevgilisini halasıyla ve ailesiyle tanıştırmak ister. Bu durum halasıyla kendisini karşı karşıya getirir. Bu öyküde hala ve baba

eskiyi ve geleneksel kültürü temsil eder. Şermin ise yeni kuşağı temsil eder. Yeni kuşak, modern hayatın getirmiş olduğu aykırı bir yaşam biçimini tercih eder. Geleneksel hayatın hüküm sürdüğü ailelerde bir kızın yabancı bir erkekle sosyal ve kültürel anlamda ilişkiye girmesi, bu kişiyle bir birliktelik kurması ancak aile bireylerinin izin vermesiyle mümkündür. Fakat çağdaş yaşamın getirmiş olduğu yenilikler, aile içinde çözülmeye, mevcut kuralları dışlamaya, psikolojik ve sosyolojik yaşamaya sebep olur. Bir tarafta ailenin dikte ettiği geleneksel anlayış, diğer taraftan modern hayatın sunduğu hayat tarzı karşısında yeni kuşak, psikolojik ve sosyolojik çatışma yaşar, bunalıma düşer. Öyküde baba ve hala, modern hayat karşısında ve bunun Şermin üzerindeki olumsuz etkisi karşısında aciz kalırlar. Hala bu durum karşısında suçluluk duygusuna kapılır ve şunları söyler:

“Bir kıza on sekiz yaşına gelinceye değin ayıp ve utanma ve günah düşüncesini vermediysen artık bunları vermeye çalışmanın bir yararı yoktur, onu geriye döndürmek, yeni baştan yaşatmak olanaksızdır ama onun bu arsızlığına katlanmak da dayanılmaz bir aşağılanıştır, küçültücü bir kabullenıştır: Tanrı bizi bağışlamayacaktır, öğretmediğimiz için bizi, öğrenmedikleri ve bilmedikleri için onları da.” (s.92)

Modernleşme ve kent yaşam tarzı çocukları olumsuz etkilemekte ve aileler bu durum karşısında kendince çözümler üretmek için çabalamaktadırlar. Ancak bu durum kolay olmayacaktır. Çünkü genç kuşaklar ailelerini anlamada hem zorluk çekerler hem de onlardan farklı düşünürler. Bu da bir kopuşu ve aile içi faciayı beraberinde getirir. Halaya göre bir çocuğa, küçük yaşlardan itibaren utanma ve günah düşüncesi verilmelidir. O bunu, Tanrı'ya karşı bir sorumluluk olarak görmektedir. Eğer bu manevi değerler, çocuğa zamanında verilmediği takdirde öğretmedikleri için aileler, öğrenmedikleri için çocuklar Tanrı karşısında affedilmeyecektir. Bu noktada çözümlenin sebeplerinden bir tanesi de dini değerlerden, manevi değerlerden uzaklaşmadır, diyebiliriz. Manevi kültürün değişmesi, kır kökenli insanın, kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, benimsemesiyle gerçekleşmektedir. İslam inancına göre yaşam tarzını ve sosyal ilişkilerini düzenleyen ailede, genç bir kız olan Şermin'in yabancı bir erkekle konuşması, arkadaş olması aile bireyleri arasında tartışmalara yol açar. Babaya ve halaya göre bu durum, günahtır. Şermin'e göre ise bu ilişki, modern yaşamın getirmiş olduğu doğal bir ilişkidir. Çünkü o günah kavramının ne olduğunu öğrenmeden yetişmiştir. Bu durum karşısında kendilerini sorgulamaya başlayan aileler hem kendilerini suçlu görürler hem de bütün bu olanlardan “düzen”i de sorumlu tutarlar. “Düzen”, topluma yanlış değerleri dayatan anlayıştır. Halaya göre, ahlaki değerlerin

altüst olduğu bir toplumda çirkef er veya geç herkese bulaşacaktır. Bundan dolayı hala, yeğeni Şermin'e şunları söyler:

"Bir küfür, bir ilenç içinde yaşıyoruz, dedi, çirkef içinde yüzüyoruz sanki yıllar var ki, bunu hissediyorum ama bize bulaşmaz diye umuyordum. Bu çirkefin içinde doğdunuz siz, şimdi durmadan öteye beriye sıçratıyorsunuz bunu." (s.107)

3. Kültürel Çatışma

Her teknolojik yenilik, beraberinde kendi kültürünü ve hayat tarzını getirir. Teknoloji ve sosyal alandaki hızlı gelişmeler, toplum hayatını büyük ölçüde etkileyerek birtakım değişimleri hızlandırmış, beraberinde ailelerde çöküntü, yalnızlık, kusak çatışması, yabancılaşma, sosyal ilişkilerin zayıflaması ve geleneklere karşı çıkma gibi bazı problemlerin doğmasına neden olmuştur. Yeni yaşam tarzına ayak uyduramayan birey mutsuz, kararsız, hastalıklı bir tip olarak ortaya çıkar. Geleneksel değerlerin hâkim olduğu köyden kente göç eden aileler kent kültürüne, yeni yaşam tarzına ayak uyduramaz. Köyde birincil ilişkiler, yardımlaşma ve dayanışma varken, kent kültüründe resmi ilişkiler ve çıkar ilişkileri vardır. Köyde geçim kaynağı toprak ve hayvancılık iken, şehirde bunun yerini meslek grupları alır. Miras yoluyla toprakların parçalanması ve nüfusun artmasıyla beraber köylerde işsizlik ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine genç nüfus, hem şehirde iş sahibi olmak hem de şehrin imkânlarından yararlanmak için şehre göç etmek durumunda kalmıştır. Köyden kente hızla artan göç sonucu; iş, barınma, eğitim, sağlık ve kültürel çatışma sorunları en büyük sorunlar haline gelmiştir. Kente göç eden aile, bir yandan geleneksel değerlerini muhafaza etmeye çalışırken bir yandan da yeni bir yaşam tarzıyla karşı karşıya kalır. Bu yeni yaşam tarzı özellikle genç kuşakları çok etkiler.

Bu dönemi çok iyi gözlemleyen ve hikâyelerine yansıtan yazarın "*Çatışma*" adlı öyküsünde kuşaklar arası çatışma işlenir. Bu öyküde, yeni yapılanma sürecinin, bireyi nasıl açmazlara ve trajik sonlara sürüklediği ortaya konulur. Geleneksel değerlerine bağlı kalmaya çalışan bir ailenin kızı olan Şermin annesini kaybetmiştir. Bunun üzerine baba, çocuklarına bakması için halayı eve getirmiştir. Böylece hala evde anne fonksiyonunu üstlenmiştir. Evin kızı Şermin, iş yerinde tanıştığı Sadık'la flört etmektedir. Aile bireyleri bu ilişkileri etrafında kendi düşüncelerini, inançlarını sorgulamaya başlarlar. Bu ilişki sonunda bir aile faciasına neden olacaktır. Öyküde çizilen tiplerin dördü de birbirinden farklı psikolojik ve sosyolojik gerçekleri temsil ederler. Hala, toplumsal değişimin yol açtığı çarpıklıkların farkında olan ve inançlarını yaşamsal pratiğine aktaran bilinçli biridir. Değişimin insanlar üzerindeki olumsuz etkisini gören hala, böylece içinde bulunduğu aileyi bu çirkeften (değişim) korumaya çalışmaktadır. Şermin ise

mevcut anlayışın, değişimin, “yeni”nin belirlediği, yönlendirdiği biri olarak karşımıza çıkar. Daha önce bir erkek tarafından terk edilen Şermin, yeni tanıştığı Sadık’la arkadaş olmasına ailesi karşı çıkınca büsbütün yalnız kalacağı korkusu ile ailesine başkaldırıp ve bir yığın yanlışlıklar yapar. Mevcut çarpık anlayışın biçimlendirdiği ve onun dikte ettiği hayatı yaşayan Şermin bir aile faciasına neden olduktan sonra; “*Bütün bunları ben mi yaptım? Yeryüzüne kötülüğü ben mi indirdim?*” demesi (Tosun, 1996:54-55) son derece dikkat çekicidir.

Rasim Özdenören kendisiyle yapılan bir mülakatta, “Çatışma” adlı öyküsü için şunları söyler:

“Çatışma” isimli öykü köy öykülerine hiç uygun düşmeyen tam tersine tabiri mazur görürseniz feleği şaşmış insanların öyküsü vardır Çatışma’da. Yeni bir yere yerleşmişler. Fakat ne yeni yerlerini benimsemişler ne de kendi köklerinden kopabilmiştir. Bu insanların öyküsü anlatılmaktadır” (Haksal, 1999: 62).

“Sabah Aralığı” ve “Kan” adlı öykülerde; kırsal kesimlerde toprakların miras yoluyla parçalanması sonucu veya topraktan elde edilen gelirin geçim için yetmemesi gibi nedenlerden dolayı ailelerini terk eden çocuklar kente yerleşirler. Aileleri onların köyde kalıp tarım yapmalarını ister. Ancak onları ikna edemezler. Çünkü çocukları onlardan farklı düşünmektedir. Ailelerini dinlemeyerek kentte göçen çocuklar, umdukları yaşamları bulamazlar ya da kent yaşamına ayak uyduramazlar. Bir taraftan anne ve babalarından aldıkları değerler, diğer taraftan kent ortamının sunduğu modern hayat tarzı karşısında çatışma yaşarlar.

4. Bölgesel Sorunlar

Cumhuriyet’in ilanıyla Türkiye’de başlayan modernleşme ve sanayileşme hamlesiyle ülkenin sorunlarıyla baş edilmeye çalışılır. Çünkü ülke Kurtuluş Savaşı’ndan çıkmıştır. Bir yandan “Batı” normlarında yeniden düzenlenen devlet yapısı, bir yandan da modernleşmenin bir gereği olan teknolojik gelişmeler, ülkede büyük bir değişim meydana getirmiştir. 1950’li yıllardan itibaren köyden kente göçlerin artmasıyla ülkenin en önemli sorunları olan eğitim, sağlık, beslenme, ulaşım, toprak ve fakirlik gibi sorunlar hem kırsal kesimde hem de kentlerde Türkiye’nin en önemli sorunları olarak karşımıza çıkar. Rasim Özdenören incelediğimiz bu eserinde bu döneme ayna tutar. O dönemde görülen eğitim, sağlık, beslenme, ulaşım, toprak, fakirlik ve kaçakçılık gibi sorunları hikâyesine yansıtır. Bu sorunlar Maraş insanının o dönemde karşılaşmış olduğu en önemli sorunlardır.

“Çok Sesli Bir Ölüm” adlı öykü, kentten oldukça uzak üç yanı dağlarla çevrili bir yerde geçer. Burada kışın her türlü olumsuzluklarını görmek mümkündür. Ayrıca yaz mevsimi çok sıcak geçtiğinden yöre insanı su ve kuraklık problemleriyle karşılaşır. Burada açlık ve sefalet hüküm sürer. Çocukların eğitilmesi için okul yoktur. En önemlisi de birisi hastalandığı zaman onu tedavi edecek doktor yoktur. Yöre insanı hastalandığında, köy hekimi şifalı otlarla bu insanları tedavi etmeye çalışır. Bir hastayı doktora götürmek için yedi-sekiz saat yürüyerek yol gitmek gerekir. Ulaşım aracı olarak sadece atları bulmak mümkündür. Nitekim öyküde Kamber, hasta babasını kente doktora yetiştirmeye çalışırken, yolda kaybeder. Öykünün mekânı olan ve o dönemde şehri ilçelere ve köylere bağlayan yolların son derece yetersiz olduğu Maraş’ta, yol yapımına 1950’den sonra başlanmıştır (Koç, 2009: 322)

Özdenören, “Sabah Aralığı” adlı öyküde “değişim, yabancılaşma, başkaldırı temalarını gündeme getirir. Öykünün kahramanı Halil, bütün başına gelenlerden “düzen”i sorumlu tutar. Ona göre geleneksel değerlerden kopuş, kutsal olandan uzaklaşma bu tür olumsuzlukları azaltabilecekken, o yanlış çarkın çocuklarını elinden çekip alması, onu bu yanlış işleyen çarka mahkûm etmiştir. Halil, bütün bunlara başkaldırır. Jandarmalara teslim olmak istemez. Teslim olup o yanlışları yeniden yaşamak yerine bu başkaldırı ile hem yanlış düzeni hem de bu yanlış düzeni yaşayan kendisini cezalandırmak ister (Tosun, 1996: 54).

Köyden kente göç ile birlikte köyde kalanlar için yalnızlık ve sahipsizlik psikolojisini de yaratmış olabilir. Özellikle köyde kalan yaşlılar çocuklarının veya akrabalarının göç etmesi sonucu terk edilmişlik hissine kapılmaktadır (Güreşçi, 2010: 54). Halil bütün bu başına gelenlerden düzeni sorumlu tuttuğu gibi, kendisini terk ederek yalnız bırakan çocuklarını da sorumlu tutar. Aileler çocuklarının yanlarında kalarak toprakla uğraşmasını isterken, çocuklar kent yaşamına özlem duyarlar. Çünkü onlar için kent daha iyi bir hayat imkânı sunar. Halil, giden çocuklarının yerine yeni çocuklar ister, onlara ümit bağlar.

“Benden sonra çocuklarım burada daha verimli bir yaşamayı sürdürecektim umuduyla uğraştım. Ama şimdi anlıyorum ki, eksik bir şey bırakmışım. Ne? Bilmiyorum. Ama bıraktığım bu eksik şey olmasaydı oğullarım beni, seni, bu toprağı bırakıp kaçmayacaklardı. Onlara veremediğim şey acaba nedir ki? Değişen nedir ki? Bizim istediğimiz şeyleri mi istemiyor çocuklarımız? Benden sonra bu toprağın sahipsiz kalacağını bir gün bile düşünmemiştim. Başkalarının elinde heder edileceği, yağmalanacağı aklıma gelmemişti. Yeni oğullar, geç de olsa yeni oğullar... Bizim

yarım bıraktığımız şeyin ne olduğunu onlar anlayacak belki, tükendiğimiz yerde onlar başlayacak. Bizi tüketenin ne olduğunu onlar bilecek.” (s.42)

Bu dönemin en önemli sorunlarından biri olan toprak sorunudur. Halil, toprağını elinden almak isteyenlere başkaldırır meydan okur:

“Ama yağma yok, dedi, bu insanlara kolay kolay yenilmeyeceğim. İsterse herkes beni bırakmış olsun. Ben tırnağımla kazıdım o toprakları, Tanrıya güvenerek öyle beleş kaptırmayacağım, yağma yok, ne onu, ne de kendi canımı.” (s.41)

İşlemediği bir suçtan dolayı katil zanlısı olarak aranan Halil’in peşine jandarmalar düşer. Halil karısıyla birlikte köydeki akrabalarının yanına saklanmak ister, fakat jandarmalar Halil’i kısıtırlar. Halil karısının bütün ısrarına rağmen teslim olmaz, ölümü seçer.

“Kan” adlı öyküde, hazineye ait olan toprak üzerinde tarım yaparak geçimini sağlayan Zeynel, hükümetin buraları elinden alacağını öğrenince çok üzülür. Bu durum karşısında oğlu Şahin, babasını beraber şehre gitmek için ikna etmeye çalışır, fakat başarılı olmaz. Çünkü toprak, onun her şeyidir, hatta kanı gibidir. O bu toprakları kimseye vermek istemez.

“Buralardan ayrılmam ben, dedi tok bir sesle, kimse söküp atamaz beni buradan. Ben tırnaklarımı geçirdim bu toprağa. Ne senin başının dertte oluşu, ne de ananın sızlanmaları. Yol geçecekmiş buradan, toprak kuruymuş. Benim yaptığıma değer vermiyorsunuz siz, asıl iş bunda.

Oğlunun yüzüne dimdik baktı:

Yarımdan başlayarak on tane kuyu açacağım burada, dedi, hepiniz gidin isterseniz. Ananı da kandır, onu da götür. Tek başıma kalırım ben.” (s.64)

“Sabah Aralığı” öyküsünde Halil’e göre kendisini böylesine kaçak ve güç durumunda bırakan nedenlerin başında oğullarının kendisini bırakıp gitmesi gelir. Bu öyküde de ekonomik hayat toprağa dayanmaktadır. Fakat bu yeterli olmaz, bunun yanında Halil mermi kaçakçılığı ve bağ bekçiliği de yapar. Onun mermi kaçakçılığı yaptığını jandarmalar da bilir. Hatta işin içinde onlar da vardır. Fakat buna rağmen Halil’i yakalamak isterler.

“Jandarmalar, daha köy dışındayken, benim köyde olup olmadığımı sormaya başlamışlar. Kaçmama fırsat verirlerse başlarına neler gelebileceğini kendilerinin anlamasını söyleyerek köylüleri tehdit etmişler. Bu çavuş, jandarmayla benim üstüme gelen, evde kaçak mermi bulundurduğumu biliyordu. Zaten kimden almıştım ki?” (s.37-38)

“Çatışma” da ise keskin ve köklü bir kültür değişiminin yaşandığı ülkede, bu değişimin kuşaklar arası iletişimsizliği nasıl derinleştirdiği

anlatılır. Bu öyküde köyde yaşayanların karşılaştığı problemlerin yerine, kentte yaşayan ve kent hayatının getirmiş olduğu bunalım, kültürel çatışma ve yabancılaşma gibi sorunlar karşımıza çıkar.

5. Ev

Ev insanoğlunun varoluşundan bu yana ihtiyaç duyduğu bir barınma yeridir. Çok eski dönemlerde mağaralara sığınan insanlar, daha sonra yerleşik hayata geçerek kamışlardan, ağaçlardan, taşlardan evler yapmıştır. Bu evler coğrafi bölgelere göre farklı mimari özellikler kazanmıştır. Bir dönemin sanatsal özelliklerini evlerde görmek mümkündür. Bazı evler zamana meydan okuyarak yüzlerce yıl yaşarken bazı evler de depremlerden ve iklimsel koşullardan etkilenerek eskirler ve yıkılıp giderler. Evler, dönemin sosyo-ekonomik durumları hakkında da bizlere fikir verir. Çünkü insanlar ekonomik durumlarına göre evlerini inşa ederler. Rasim Özdenören'in hikâyelerinde evleri canlı bir organizmadır. Değişim evde somutlaşır. Evler insanların barındığı bir yapıdan ziyade, aile hayatının, duyguların, heyecanların, sevgilerin, üzüntülerin yaşandığı bir mekândır. Ev, bütün hikâyenin döndüğü, çözüldüğü bir saha, bir ana alandır. Her şey burada yoğunlaşır, çatışma, çözülme, infilak burada gelişir, büyür. Öyküsünü birey ve aile üzerinde yoğunlaştıran bir yazar için, onların yaşadıkları mekân da elbette önemli olacaktır, bunda şaşılacak bir yan yoktur. Ama Özdenören evi, öykülerinde, olayın geçtiği bir mekân, olayı tamamlayan bir fon olmaktan öte, olayın içinde bizzat yer alan bir kahraman, tıpkı canlı bir organizma gibi de almış, ona böyle bir işlev yüklemiştir. Olayın orijinalliği de buradadır. O, doğar, büyür, nefes alır, hastalanır ve ölür. Bir anlamda insanlarla aynı kaderi taşır (Tosun, 1996: 79).

"Çok Sesli Bir Ölüm"de ev geleneksel bir özellik taşır. Ev, fakirliğin ve sefaletin göstergesi olarak karşımıza çıkar. Yöre halkı toprak evlerde oturur. Bu evlerin duvarları taştan örülmüştür. Evin üstüne kalın mertekler ve ağaçlar döşendikten sonra üzeri kamış, çalı çırpı ve toprakla kapatılır. Tek göz odadan oluşan bu evlerin duvarları çok kalındır. Evin ortasından çekilen iplerin üstüne bir çulun atılmasıyla ev değişik bölümlere ayrılır. Bu evlerin tek penceresi vardır, bundan dolayı da içerisi karanlıktır. Evin içi elektrik olmadığından gaz lambasıyla ya da çırayla aydınlatılır. Evin içi de çok sade döşenmiştir. Öyküde Şehmuz'un evi şöyle tasvir edilmiştir:

"Burası, karanlık, tek gözlü, uzun bir damdı. Kapı açık olmasına karşın içerisi karanlıktı. Kapının hizasında, tavana yakın bir yerde, küçük, güney yönüne açık bir delik vardı, oradan, içeriye tozlu bir güneş sızıyordu. Koskoca odaya, ondan başka bir pencere açmak akıl edilmemişti nedense. Kapının sol başından, karşı duvara bir kendir gerilmişti. Kendirin üstüne, biri yana toplanmış bir çul atılmıştı. Bu çul,

kendir boyunca çekilince odayı ikiye ayırıyordu. İçeriye girince, birdenbire herhangi bir şey görülmüyordu. Delikten sızan ışık, odayı aydınlatmak için, ilk anda, çok yetersiz kalıyordu. Duvarlar badanasızdı. Kerpiçlerin şurasından burasından fırlanmış saman parçaları, tuhaf, kıllı bir görünüm veriyordu odaya. Yere, kirli, üstü toz toprak içinde, boz bir keçe atılmıştı. Bir duvar dibinde, bir gaz lambası duruyordu, bu lamba geceleri bile, çok gerekli olmadıkça yakılmazdı. Yazın ay ışığı, kışın ocakta kalan közlerin verebildiği ışıkla yetinmeye alışmışlardı. Zaten ışığa da gerek yoktu ya. Yazın, dışarıda, damda yatarlardı. Duvar kenarlarına bir-iki minder serilmişti. Bir köşede, üstü kıl bir kilimle örtülmüş yorganlar, döşekler duruyordu. Kapının yanına, birkaç toprak güveçle, birkaç tane çinko kap, çepelleriyle bırakılmıştı. Kendirin öbür yanındaki duvarlardan birine, saplı bir ekmek tahtası dayatılmıştı. Onun yanında da, geçen yıldan kalma bulgur, un telhisleri duruyordu. Zahireleri neredeyse bitecekti, telhisler, yarıdan çok aşağıya düşmüştü. Odada bunlardan başka eşya yoktu. Bir de ortalığa gelişigüzel atılmış birkaç tane aralıksız, hasır iskemle." (s.11-12)

"Çatışma" adlı öyküde Şermin'in sevgilisi Sadık'ın adeta bir gece-kondunun bir odasını andıran evi şöyle tasvir edilir:

"Bir akşam, yemek yemeden, mobilyası soluk, adi tahtadan yapılmış, sözümona mobilyalı diye kiralanmış, tek pencere, o da binanın arkasında çöplük olarak kullanılan arsaya bakan, içindeki bütün eşyasıyla eskimeye, aşınmaya durmuş, dağınık, perişan, soğuk yüzlü odasına döndüğünde yatağına uzandı ve düşündü." (s.78)

Yazar, evi hem dış görünüşü ile hem de iç durumu ile öyküde bir yerlere oturtmaya çalışır. Öyle ki bu görüntü, anlattığı konu ve vermek istediği atmosfer ile tam denk düşer, uyum içindedir. O, öykülerinde çoğunlukla bir bozulmuşluğu, bir yıkıntıyı ve çözülmeyi ele aldığı için, anlattığı, olayları yaşandığı, öyküye giren evlerde dışsal görünüş olarak kırık dökük, eski yıkılmaya yüz tutmuş evlerdir. Bu evler içindeki insanlarla birlikte bir eskimişliği bir yıkıntıyı temsil ederler (Tosun, 1996: 79).

6. Ekonomik Hayat

"Çok Sesli Bir Ölüm" de babasını iyileştirmek üzere doktora yetiştirmeye çalışan Kamber'in babasının yolda ölümü üzerine yaşadığı sarsıntılar ve acılar anlatılır. Hikâye şehirden çok uzakta, tabiat şartlarının elverişsiz olduğu bir mezrada geçer.

"Burası , "M" ilinin bir köyüne bağlı, ama hem köyden, hem kentten çok uzakta, yolsuz, üç yanı dağlarla çevrili, ölü, "D" ırmağıyla kapalı bir mezraydı. Kente bağlantısı olmadığından havaların kötü gitmesi, olumsuz etkilerini en çok bu çeşit yerlerde gösterirdi."(s.7)

Böylesine tabiat şartlarının olumsuz olduğu bu mezrada ekonomik olanaklar son derece sınırlıdır. Zor koşullarda yapılan tarım, havaların iyi gitmesine bağılıdır. Yaz mevsiminin çok sıcak geçmesinden dolayı ürünlerin ihtiyacı olan sular erken çekilir. Bu yüzden Kamber'in babası Şehmuz, tenekelerle bitkilerin köküne su taşıyarak tarım yapmaya çalışır. Yetiştirilen ürünlerin bir bölümü kışlık zahre olarak ayrılır, geri kalanı ise kente götürülerek takas edilir.

"Havalar iyi gidip de iyi bir ürün alırlarsa, o yıl, belki birkaç katır yükü tahıl da çıkarırlardı kente. Giyecek, yağ, tuz, gaz gibi şeylerle takas ederlerdi." (s.8)

Tahıl ürünleriyle yiyecek ve giyeceklerin takas edilmesi toplumsa hayatta paranın çok az kullanıldığını gösterir. Kentlerde görülen ekonomik ve ticari ilişkiler bu köyde görülmez. Sadece Şehmuz Jandarmalara kiraya verdiği beygirlerden on lira kira bedeli alır.

Mezradaki hayvanlar, sekiz-on baş sığırla bekçi köpeklerinden ibarettir. Hem tarım faaliyetleri yönünden hem de hayvancılık faaliyetleri yönünden son derece kısıtlı imkânlarla sahip olan yöre insanının ekonomik olarak geçimi, tarıma ve gündelik amele olarak diğer köylerde çapa yapmaya dayanır. Aslında bu yerlerde, yiyeceklerin takas edilmesinden dolayı paraya da fazla ihtiyaç duyulmaz.

"Kan" adlı öyküde insanlar için topraklar onların her şeyidir. Fakat genç nesiller toprağa umut bağlamazlar, ailelerini bırakarak şehre kaçarlar. Çünkü onlar için şehir daha iyi bir hayat imkânı sunar. Bazen de bu çocuklar şehirde umduğu hayat imkânını bulamayarak köyelerine geri dönerler.

Yazarın *"Çatışma"* adlı öyküsünde bir kent ortamında yaşayan dar gelirlili bir aile anlatılır. Diğer öykülerinde mekân köy iken, bu öyküde kenttir. Kentte ekonomik hayatın yerini toprak değil, meslek grupları almıştır. Hikayenin kahramanlarından Şermin, bir konfeksiyon mağazasında terzi, Sadık ise bir ticarethanede çalışmaktadır. Kent hayatının ana eksenini para belirler. İnsani ilişkilerin temelinde para vardır. Köy ortamında insanlar toprak için mücadele ederken burada para için mücadele ederler. Fakat paranın öneminin artması birçok sorunları da beraberinde getirir. Parayı insan kontrol ettiğinde fayda sağlarken, para insanı kontrol ettiğinde sorunlar ortaya çıkar.

B. Halk Kültürü

Halk Kültürü; halkın tarih boyunca oluşan yaşam tarzının, geleneklerinin, inançlarının, estetik zevklerinin, maddi ve manevi kültür unsurlarının tümünü içine alan bir değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Bir

devrin sosyolojik özellikleri halk kültüründe aydınlanır. Halk kültürü; halkın her türlü yaşayış ve sosyolojik ilişkilerinin barındığı bir alandır. Bir yazar eserini oluştururken mutlaka yaşadığı, çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının geçtiği yerin kültüründen, etkiler taşır. Çünkü belli bir çevrede büyüyen insan, o çevrenin gelenek ve kültürünü alır. Çocuklukta elde edilen bu etki doğal olarak bir sanatçının eserine de yansır. Maraşlı olan ve çocukluk yılları Maraş'ta geçen Rasim Özdenören hikâyelerinde Maraş'ın gelenek, görenek ve kültürünü yansıtmıştır. Bir mülakatta kendisine sorulan "Maraş'ın yazdıklarımıza etkisi nasıldır?" sorusuna şu cevabı verir:

"Büyük etkisi oldu diyebilirim. Biz insanı anlattığımuza göre, bu insanların içinde Maraş insanı var. Bizim öykülerimizde öyle insanlar var ki bu insanlara sadece Maraş'ta rastlanır " (Yorulmaz, 1999: 44).

Başka bir mülakatta "Maraşlı mısınız?" şeklindeki bir soruya da şöyle cevap verir:

"Evet, Maraşlıyım. Maraş'ta doğdum. İlk çocukluk yıllarım Maraş'ta geçti. Çocuklukta alınan etkiler, izlenimler insanı hayatı boyunca etkiler, belki de yönlendirir. Baba tarafından Maraş'ta hiçbir akrabam yoktu. Babamdan başka ötekilerin hepsi de İstanbul'daydılar. İstanbul'da yaşadılar, orada öldüler. Ben onlarla ancak liseyi bitirip üniversiteye başladığım sıralarda karşılaştım, tanıştım. Şunu demek istiyorum: Çocukluğumun ilk yılları hep Maraş'ta ve ana tarafından Maraşlı olan akrabalar arasında geçti. Maraş'ın kendine özgü kültürü böylece bizim illiğimize, kemiğimize işledi. Bunların unutulması, üzerimizdeki etkilerin zail olması mümkün değil. Esasen bana göre bir insanın nereli olduğu onun taşıdığı kültürel etkilerle belirlenir. Üzerimizde İstanbul etkisinin olmadığını söylemek istemiyorum. Ama bu bile bana Maraş'ın kendine özgü özelliklerini, belirginliklerini tanıtmaya yardımcı olmuştu. Tekrar söyleyeyim: Kendimi Maraşlı olarak hissediyorum. İnsanın bir yerden olması ona övünç verirse bununla da övünmek isterim" (Tosun, 1996: 43).

Maraş'ın kendine özgü kültürünü özümseyen yazar, bu öykülerde yörenin giyim-kuşam, yemek adetleri, halk hekimliği ve yöresel söyleyiş tarzı gibi halk kültürü unsurlarını yansıtmıştır.

1. Giyim-Kuşam: "Çok Sesli Bir Ölüm" de Maraş yöresine özgü; kara çarşaf, yemeni, postal, entari, pırtı gibi giyim-kuşam şekilleriyle karşılaşırız. Bu giyim tarzı bize dönemin sosyo-ekonomik şartlarını anlamamıza yardımcı olur. O dönemin insanı hem fakirdir hem de geleneklerine son derece bağlıdır. Geleneksel giyim tarzı, bir yörenin kimliğinin, kendine özgü değer yargılarının yansımasıdır denilebilir.

Kara Çarşaf: Kadınların sokağa çıkarken giydikleri, bütün vücutlarını kaplayan, sadece gözlerin açık kaldığı geniş, siyah renkli bir giysidir.

“Kadın kara çarşafını geçirdi üstüne.” (s:34)

Yemeni Ayakkabı: Üstü deriden, altı lastikten yapılan, köşkerler tarafından elle dikilen, sert, sağlam bir ayakkabı çeşididir. Kışın ayakları sıcak, yazın ise serin tutar. Ayaklar için çok sağlıklıdır.

“Halil, elleri arkasında sabırsızca dolanıyordu odanın ortasında. Altı otomobil lastiğinden yapılmış yemenileri izler bırakıyordu o yürürken ve çürük tahtalar gıcırdayordu.” (s.34)

Postal: Uzun konçlu, önden veya yandan bağlı erkek ayakkabısıdır.

“Kamber, anasından postallarını istedi. Kadın, gidip getirdi postalları. Kamber, kurumuş postalları güçlkle geçirdi ayağına, birkaç kez yerleri tepti postallarının ayağına iyice oturup oturmadığını sinamak için.”(s.15)

Entari: Kadınların giydiği kollu, uzun ve geniş tek parçalı elbisedir.

“Kadın biryandan böyle konuşuyor, bir yandan da kırlardan topladığı çalı çırpyı ocağın kenarına yığıyordu. Üstünde yama vurula vurula aslı belirsiz hale gelmiş bir entari vardı.” (s.52)

Pırtı: Eski elbise.

“Sekiz-on ev ötede, bir damın gölgesinde, pırtlara sarınmış bir kadın duruyordu. Genç mi yaşlı mı belli değildi.” (s.18)

2. Yemek Adetleri: Yörenin yemek adetleri de hikâyeye yansımıştır. Tarhana, bulgur köftesi, bazlama, yufka ve harmanda baklavası gibi yiyecekler, Maraş'ın kendine özgü 1950'li yıllarda yaygın olan yiyecek türleridir. Bu yiyeceklerden özellikle tarhana, bir takım değişiklikler yapılarak yörenin turizm ve ihraç ürünü haline gelmiştir. Bugün Maraş dendiğinde ilk akla gelen Sütçü İmam öncülüğünde Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu kahramanlıklar, yiyecek olarak da; dondurma, kırmızıbiber ve tarhana akla gelir.

Bulgur Köftesi: Bulgurla hazırlanan yöresel bir yemektir.

“Kadın, salçayı bulgura katmış yoğuruyordu. Az sonra köfte hazırlanmıştı.” (s.71)

Bazlama: Hamurun yufka şeklinde açılıp saç üzerinde pişirilmesiyle yapılır. Gözlemeye benzer.

“Beş altı yaşlarında iki çocuk da, toprağa belenmiş halde, ellerindeki bazlamalarını yiyerek, çömelmiş, analarını seyrediyorlardı.” (s.9)

Tarhana: Büyük kazanlarda pişirilen döğme, (yarma) bazı baharatlar da kartılarak yoğurtla yoğrulur ve sonra ekşimesi için bir gece beklemeye bırakılır. Ekşiyen bu yarma kamış hasırların üzerine serilerek güneşte kurutulmaya bırakılır.

“Şu lambanın fitilini az yekindir kızım, dedi, şıramız da bildirdan kalma ama olsun..tarhanamız da var daha..onu da şu sahana ıslayver, ibrik dışarıda kapının yanında.” (s.66)

Yufka İslamak: Hamurun açılmasıyla pişirilen yufkaların yumuşaması için suyla ıslanmasıdır.

“Birlikte girdiler odaya. Kadın, bir şey demeden ekmek sandığından birkaç yufka ekmek çıkardı. Testiden, ılımış suyu büyücek bir tase boşalttı. Sofra bezinin üstünde ekmekleri ıslattı.” (s.34)

Harmanda Baklavası: Bir tür yöresel baklavadır.

“Ölü helvası, yemiyoruz be, dedi, oğlumuz, gelinimiz gelmiş.. onlar için.. baştan haberim olsaydı geleceğinizden..hiç haberimiz yoktu..böyle birden..yoksa harmanda baklavası yapardım..” (s.67)

3. Halk Hekimliği

Yüzyıllardır bir tedavi yöntemi olarak kullanılan “halk hekimliği”; kırsal kesimlerinde yaşayan hastanesi ve doktoru olmayan insanların başvurduğu bir tedavi yöntemidir. Ancak bu sağlık için yeterli değildir. Hastalanan yöre insanına çoğu zaman ilk müdahale şifalı otlarla ilaç yapan “köy doktoru” denilen kişiler tarafından yapılmakta, ancak hastalar, şehrin uzak olmasından dolayı hastaneye yetiştirilemeden yolda hayatını kaybetmektedir. “Çok Sesli Bir Ölüm” adlı öyküde, Kamber’in babası Şehmuz, hastalanır. Tedavisi için doktora ihtiyaç vardır. Köy kente çok uzak olduğundan dolayı o yörede köylerde Halk hekimliği yapan Bakaç Ali’ye haber verilir. Bakaç Ali, sırtında heybesiyle köy köy gezen, geleneksel yöntemler kullanarak hastaları tedavi etmeye çalışan birisidir.

“Bakaç’ın sırtında bir heybe vardı, nereye gitse bu heybesini de taşırdı yanında. Heybede, ufak tefek bazı araç gereçlerle kendi hazırladığı bazı ilaçlar, otlar falan vardı.” (s. 20-21)

Bakaç Ali baygın yatan Şehmuz’u çeşitli otlardan yaptığı ilaçlarla tedavi etmeye çalışır.

“Dışarda bir ateş yakın, dedi, ufak bir tas su kaynatın, şu tarçını da suya atın kaynasın.

Heybesinden çıkardığı bir pençe tarçını uzattı kadına. Sonra, gene heybesinden, teneke bir kutu içinde, çeşitli otlardan yapılmış cıvık bir macun çıkardı. Bu macunu, sindirmeye çalışarak, ova ova, Şehmuz’un göğsüne sürdü.

Nefes darlığına birebirdir, göğsü yumuşatır, kalbi de ferahlatır, diye açıkladı, Allah’ın izniyle birazdan kendine gelecek.” (s.22)

Bakaç Ali elinden gelen tedaviyi yaptıktan sonra Şehmuz’un durumunun ağır olduğunu görür ve şehre doktora yetiştirilmesinin gerektiğini söyler. Köyün erkekleri yaşlı olduğundan babasını doktora götürme işi Kamber’e düşer. Kamber babasını ata bindirir, düşmemesi için semere bağlar ve yedi-sekiz saatlik bir yolculuğa çıkar. Ancak babasını, doktora yetişmeden kaybeder. Kamber bunun üzerine ruhunda büyük bir acı duyar. Babasını doktora yetiştirememenin ezikliğini yaşar. Babasını sağ alıp, köye ölüsünü götürmek onda büyük sarsıntılara sebep olur.

Bu öyküde işaret edilmesi gereken diğer bir tedavi yöntemi de okuma yani duadır. Öyküde köyde kalan birkaç adamdan biri olan Arap Baba, hastalanan Şehmuz’u okuyarak tedavi etmeye çalışır:

“Bismillah, diyerek Şehmuz’un bileğini aldı avuçlarının içine, ovmaya başladı. Arap Baba, gözlerini kısmış dua ediyordu.” (s.13)

4. Yöresel Söyleyiş Tarzı

“Çok Sesli Bir Ölüm” hikâyesinde; *Şehmus, Kanber, Hatiç, Fatik, Bakaç Ali, Arap Baba, Arafacı Ali* gibi yöresel isim ve lakaplarla karşılaşırız. Maraş ağzına özgü; *çul* (s.11) *hergele* (s.19), *ossaat* (s.56), *peşkir* (s.59), *bıldır* (s.66), *zıkkımlanmak* (s.71), *topak* (s.110), *çepel* (s.11), *çömelmek* (s.9) gibi kullanımlar da hikâyelerde kullanılan yöresel söyleyişlerdir.

Sonuç

Roman ve hikâye gibi edebi türler, sosyolojik değerleri bir devirle sınırlar. Yani o devrin resmini çeker. Rasim Özdenören’in *“Çok Sesli Bir Ölüm”* adlı hikâyesinde; Cumhuriyet’in ilanından itibaren teknolojik gelişmelere ve modernleşmeye bağlı olarak 1950’li yıllarda başlayan köyden kente göçün ve sosyo-kültürel değişimin Maraş insanı üzerindeki etkileri çok çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkar. Köyden kente göç, aile hayatı ve çözülme, kültürel çatışma, bölgesel sorunlar, ev, ekonomik hayat konuları; edebiyat sosyolojinin imkânlarından yararlanarak tahlil edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca dönemin bir resmini çekmek ve kültürünü yansıtmak bakımından; giyim-kuşam, yemek adetleri, halk hekimliği ve yöresel söyleyiş tarzı gibi Maraş’ın

kendine özgü halk kültürü unsurlarını ortaya koymaya çalıştık. Türkiye'nin bir gerçeği olan batılılaşma, modernleşme ve köyden kente göçün, aile hayatında meydana getirdiği çözülme ve kültürel çatışmanın insanlar arasındaki iletişimsizliği nasıl derinleştirdiği, hatta giderek nasıl kopma noktasına getirdiği, sosyolojik ve kültürel boyutlarıyla bu çalışmada belirlenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- ALVER, Köksal (2006). "Edebiyat Sosyolojisi ve Hayat" *Sosyoloji Dergisi*, Sayı 15, s.105-118.
- AYDIN, Ertuğrul (2004). "Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat biliminin Görev ve Öncelikleri" (Ed. Köksal Alver) *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yay., s.151-163.
- _____ (2009). "Edebiyat-Sosyoloji İlişkisinde Sosyolojik Kaynak ve Ölçütler", *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 4/1-I Winter, s. 357-370.
- GÜREŞÇİ, Ertuğrul (2010). "Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Yansımaları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme" *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, S. 2, s.47-55.
- GÖL, Ercan (2006). "Cumhuriyet Döneminde (1923-1950) Maraş'ın Sosyo Ekonomik Yapısı ve Gelişimi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HAKSAL, Ali Haydar (1999). "Rasim Özdenören'le Öyküsü ve Sanatı Üzerine Bir Konuşma", *Yedi İklim*, S.107-108, s.62.
- HARRİGTON, Austin (2004). "Sosyal Dünyanın Edebiyat Yoluyla Kavranması: Robert Musil'in Nitelsiz Adam Romanı Üzerine Sosyolojik Düşünceler", (Ed. Köksal Alver), *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, Ankara: Hece Yay., s.57-70.
- KOÇ, Kemalettin (2009). "Tarih Boyunca Maraş Şehri'nin Gelişmesini Etkileyen Faktörler" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.21, s.311-326.
- MERRİLL, E. Francis (2004) "Sosyolog Olarak Balzac: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi", (Ed. Köksal Alver), *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, s.43-56, Ankara: Hece Yay.
- ÖZDENÖREN, Rasim (1998). *Çok Sesli Bir Ölüm*, İstanbul: İz Yay.
- ÖZYURT, Cevat (2007). "Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.18, s.111-126.
- SAĞLAM, Serdar (2006). "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme", Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S.5 s.33-44.
- SWINGWOOD, Alan (2004). "Edebiyat Sosyolojisine Yaklaşımlar", (Ed. Köksal Alver), *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yay., s. 77-90.
- ŞAN, Mustafa Kemal (2004). "Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar", (Ed. Köksal Alver), *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yay., s. 91-133.
- TOSUN, Necip (1996). *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören*, İstanbul: İz Yay.
- YORULMAZ, Hüseyin (1999). "Bir Yazarın Şehri", *Yedi İklim*, S.107-108, s.44.